

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto koskien toimintasuunnitelmaa EU:n media- ja audiovisuaalialan elpymiseksi ja digitaalseksi siirtymäksi ("Euroopan media-ala digitaalisella vuosikymmenellä")

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto koskien toimintasuunnitelmaa EU:n media- ja audiovisuaalialan elpymiseksi ja digitaalseksi siirtymäksi ("Euroopan media-ala digitaalisella vuosikymmenellä") (E 158/2020 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- kulttuuriasiainneuvos Laura Mäkelä, opetus- ja kulttuuriministeriö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Sanoma Media Finland Oy
- Suomen elokuvasäätiö sr
- Audiovisual Producers Finland – APFI ry
- Medialiitto ry

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Toimintasuunnitelman tavoitteena on tukea media- ja audiovisuaalialan elpymistä ja siirtymää. Koronaviruskriisin koettelema media- ja audiovisuaalialat ovat keskeisen tärkeitä demokratialle, Euroopan kulttuuriselle monimuotoisuudelle ja digitaaliselle riippumattomuudelle. Tiedonannossa tuodaan esiin mm. immateriaalioikeuksien, erityisesti tekijänoikeuksien, tehokkaan toimeenpanon merkitys media-alalle. Niin ikään viitataan voimassa oleviin valtioneuvoston päätöksiin, joita on ehdotettu uudelleen tarkasteltavan erityisesti lehdistölle myönnettävien valtiontukien osalta.

Valiokunnan lausunto SiVL 8/2021 vp

Toimintasuunnitelmassa esitetään yhteensä kymmentä konkreettista toimenpidettä (ja niiden sisällä yhteensä 21 alatoimenpidettä), joiden tarkoituksena on auttaa media-alaa elpymään kriisistä rahoituksen saantia helpottamalla ja rahoitusmahdollisuuksia laajentamalla. Toimenpide-ehdotuksilla pyritään myös helpottamaan alan siirtymää kannustamalla investointeihin, jotka valmistavat alaa vihreään ja digitaaliseen siirtymään ja turvaavat samalla alan resilienssiä ja kestävyyttä tulevaisuudessa. Lisäksi pyritään lisäämään mediajärjestelmän moniarvoisuutta ja luotettavuutta sekä Euroopan kansalaisten ja yritysten aktiivista toimijuutta.

Toimintaohjelman toimenpide-ehdotukset esitetään tavoitealueittain, jotka ovat 1. Elpyminen, 2. Siirtymä, 3. Toimijuus ja vaikutusmahdollisuudet.

1. Elpyminen

Mediayhtiöt ovat Euroopan kilpailukyvyn kannalta avainasemassa. Niiden selviytyminen koronan vaikutuksista ja toiminnan vahvistaminen on elinehto itsenäisen ja moniarvoisen mediaympäristön toteutumiselle, joka taas on välttämätöntä demokratian kannalta. Toimintasuunnitelman toimenpide-ehdotuksia:

- 1) Helpotetaan EU:n tuen hakemista ja saamista mediayrityksille tarkoitetulla työkalulla, joka etsii kaikki näille yrityksille avoimet EU-rahoitusmahdollisuudet. Työkalu neuvoo, miten haetaan esimerkiksi vuosien 2021—2027 monivuotisen rahoituskehityksen sekä kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien yhteydessä myönnettävää rahoitusta.
- 2) Lisätään pääomainvestointeja audiovisuaalialaan uuden MEDIA INVEST -aloitteen avulla eurooppalaisten av-tuotantojen ja jakelustrategioiden vauhdittamiseksi. Tavoitteena on houkutella investointeja kaikkiaan 400 miljoonan euron edestä seitsemän vuoden aikana mm. perustettavan investointialustan ja koulutusten avulla.
- 3) Käynnistetään uutismedia-alan toimet ja tuet kokoava ”NEWS” -aloite. Aloitteeseen sisältyy NEWS-pilotti-investointihanke, johon osallistuu säätiöitä ja muita yksityisiä kumppaneita, jonka puitteissa tarjotaan avustuksia sekä InvestEU-takauksella tuettavia lainoja ja johon kuuluu myös alan oma Euroopan uutismediafoorumi. Erityistä huomiota kiinnitetään paikallisiin tiedotusvälineisiin.

2. Siirtymä

Toimintasuunnitelmassa olevien tämän tavoitealueen toimenpiteiden avulla pyritään tukemaan mediateollisuuden kilpailukykyä mm. tukemalla alan vihreää ja digitaalista siirtymää. Ehdotuksissa mm.:

- 4) Kannustetaan tiedon jakamista ja innovointia edistävän eurooppalaisen mediadata-avaruuden perustamiseen. Horizon Europe ja Digital Europe (DEP) -ohjelmista rahoitettavan aloitteen tavoitteena on edistää Euroopan mediateollisuuden toimijoiden mahdollisuutta ja kykyä tiedonjakamiseen ja datan hyödyntämiseen. Tämä sisältää myös yritysten tekijänoikeusdatan hyödyntämisen ja siihen liittyen Euroopan tekijänoikeusinfrastruktuurin kehittämisen, jota Suomi on vahvasti edistänyt viime vuosina. Lisäksi komissio aikoo tuottaa joka toinen vuosi ”Media Industry Outlook” -raportin tietopohjan vahvistamiseksi.
- 5) Edistetään virtuaalitodellisuuden ja lisätyn todellisuuden eurooppalaisen teollisen yhteenvetäytymän syntymistä, jotta EU:n media-ala pystyy paremmin hyödyntämään näitä immersiiivisiä teknologioita. Koalition tulisi tuottaa strategia vuoden 2021 loppuun mennessä, jossa ase-

Valiokunnan lausunto SiVL 8/2021 vp

tettaisiin vuoteen 2026 ulottuvat tavoitteet alan kehittämiseksi. Lisäksi perustetaan virtuaalito-dellisuuden medialaboratorio, jonka hankkeissa etsitään uudenlaisia tarinankerronnan ja vuo-rovaikutuksen muotoja.

6) Tuetaan keskustelua ja toimia, joilla media-alasta saadaan ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä. AV-mediasektorin ilmastovaikutukset ovat merkittävät. Alan päästöt kasvavat jat-kuvasti mm. online-streaming-alustojen jatkuvan kasvun myötä. Toimialalla on kehitetty pal-jon uusia toimenpiteitä ilmastomuutoksen ehkäisemiseksi ja komissio aikoo käynnistää aktii-visen vuoropuhelun alan toimijoiden kanssa parhaiden käytäntöjen vaihtamiseksi.

3. Toimijuus ja vaikutusmahdollisuudet

Toimenpideohjelman tavoitteena on viime kädessä edistää sekä eurooppalaisten media-alan am-mattilaisten ja yritysten että kansalaisten aktiivista toimijuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Tätä varten esitetään seuraavia toimia:

7) Käynnistetään vuoropuhelu audiovisuaalialan kanssa audiovisuaalisten sisältöjen saata-vuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi koko EU:ssa. Tavoitteena on auttaa alaa laajentu-maan ja tavoittamaan uusia yleisöjä sekä kuluttajia löytämään monipuolista sisältöä. Ongelma-na on, että videonjakopalveluiden räjähdysmäisestä kasvusta huolimatta eurooppalaiset eloku-vat ja sarjat eivät liiku Euroopan sisällä. Keskimäärin ainoastaan 14 % eurooppalaisista eloku-vista on saatavissa kaikissa jäsenmaiden VOD-palveluissa.

8) Tuetaan eurooppalaisia media-alan kykyjä esimerkiksi edistämällä monimuotoisuutta niin kameran edessä kuin sen takana mm. mentoroinnin ja koulutusten avulla sekä etsimällä lupaa-via media-alan startup-yrityksiä ja tukemalla niitä. Tuetaan Creative Innovation Labien perus-tamista pienyritysten yhteistyön ja kasvun edistämiseksi.

9) Lisätään kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia esimerkiksi parantamalla ja tukemalla me-dialukutaitoa edistäviä toimia sekä tukemalla uutissisältöjä koostavien vaihtoehtoisten, riippu-mattomien palveluiden perustamista. AVMS-direktiivi velvoittaa jäsenmaita edistämään me-dialukutaitoa ja raporttoimaan toteutetuista toimenpiteistä komissiolle määräajoin. Komissio aikoo luoda uuden erityisesti nuorten ihmisten tarpeita heijastelevan työkalupakin, joka auttaa jäsenmaita medialukutaidon vahvistamisessa.

10) Vahvistetaan sääntelyviranomaisten yhteistyötä audiovisuaalisten mediapalvelujen eurooppalaisten sääntelyviranomaisten ryhmässä (ERGA) EU:n mediamarkkinoiden moitteet-toman toiminnan varmistamiseksi. Uudistetun AVMS -direktiivin toimeenpanon valvonta asettaa jäsenmaiden sääntelyviranomaisille uusia tehtäviä, joiden toteuttaminen on erityisen tärkeää uudessa tilanteessa. Jäsenmaiden regulaattoreiden rajat ylittävää yhteistyötä edistetään yhteistyösopimuksella (MoU), jonka toimeenpanoa komissio tulee erityisesti seuraamaan. Ko-missio tulee myös seuraamaan tekijänoikeuksien toteutumista digitaalisessa toimintaympäris-tössä Tekijänoikeuksien toimintasuunnitelmassa (IP Action Plan) esitetyn mukaisesti.

Valtioneuvoston kanta

Suomi pitää komission toimintasuunnitelmaa erittäin tarpeellisenä ja hyödyllisenä av- ja media-alan koronapandemiasta selviytymisen sekä digitaalisen ja vihreän siirtymän toteuttamisen ja sen myötä koko alan kilpailukyvyn ylläpitämisen kannalta

Valiokunnan lausunto SiVL 8/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Euroopan komissio on julkaissut 3.12.2020 toimintasuunnitelman EU:n media- ja audiovisuaalialan elpymiseksi ja digitaalseksi siirtymäksi. Kyse on eurooppalaisen audiovisuaalialan kilpailukyyn sekä moniarvoisen, monipuolisen ja itsenäisen mediaympäristön turvaamisesta ja koko toimialan kestävyys vahvistamisesta. Komission julkistama suunnitelma sisältää yhteensä 10 toimenpidettä ja 21 alatoimenpidettä.

Suunnitelman laatimisen taustalla ovat toimialan globalisaation ja digitalisaation myötä syntyneet rakenteelliset haasteet ja myös covid-19-pandemian vaikutukset toimialaan. Markkinat ovat pirstaloituneet, kun eurooppalaiset yritykset ovat keskittyneet lähinnä omiin kansallisiin markkinoihinsa Euroopan laajuuden markkinan sijaan. Koronaviruskriisi on iskenyt erityisen pahasti media-alan heikkoihin kohtiin, kun mainostulot ovat pudonneet, elokuvateatterien liikevaihto on romahtanut ja av-tuotannot on laitettu monissa maiissa jäihin. Samaan aikaan esimerkiksi EU:n ulkopuoliset verkkoalustat ovat kasvattaneet markkinaosuuttaan. Uutismedioiden osalta huolta herättävät erityisesti liikevaihdon lasku, kun esimerkiksi mainostulot ovat sulkutoimien aikana pudonneet 30—80 prosenttia. Huolta aiheuttaa myös verkossa leviävä disinformaatio.

Valiokunta korostaa, että media- ja audiovisuaalialat ovat keskeisen tärkeitä demokratialle, Euroopan kulttuuriselle monimuotoisuudelle ja digitaaliselle riippumattomuudelle. Audiovisuaaliala on myös erittäin työvoimaintensiivinen, ja se työllistää monipuolisesti alan ammattilaisia. Valiokunta pitää komission julkaisemaa toimintasuunnitelmaa ja selvityksessä esitettyä Suomen kantaa perusteltuina, mutta toteaa, että suunnitelmasta on kuitenkin matkaa käytännön ratkaisuihin. Valiokunta kiinnittää huomiota alan koulutustarpeisiin. Koulutettujen ammattilaisten riittävä saatavuus on edellytys alan kasvuyritysten ja verkostojen menestymiselle ja koko alan kasvulle.

Toimintasuunnitelma on hyvin laaja-alainen ja liittyy moneen valmisteilla olevaan tai EU:n jäsenvaltioissa parhaillaan täytäntöön pantavana olevaan digitaalista mediaa ja audiovisuaalialaa koskevaan EU:n sääntelytoimeen. Asian laaja-alainen valmistelu valtioneuvoston eri ministeriöiden yhteistyönä korostuu jatkossa, kun asiassa valmistellaan mahdollisia konkreettisempia toimenpiteitä.

Valiokunta korostaa digitaalista toimintaympäristöä koskevan EU:n lainsäädännön kehittämistä siten, että sääntely turvaa ja vahvistaa eurooppalaisen media-alan toimintaedellytyksiä. Tämä mahdollistaa media-alan selviytymisen koronapandemiasta ja tarvittavan media-alan digitaalisen siirtymän. MEDIA INVEST -aloitteen mahdollistamat lisäinvestoinnit audiovisuaalisten tuotantojen ja jakelustrategioiden vauhdittamiseen ovat asiantuntijankemien mukaan välttämättömiä alan vahvistamiseksi ja kilpailukyyn turvaamiseksi, sillä alan tuotantoyhtiöiden pääomarakenne ei mahdollista tällä hetkellä tarvittavia mittavia investointeja tuotekehittelyyn ja innovointiin. Erityisesti tulee varmistaa, että suunniteltu rahoitus vahvistaa myös alan pienempiä toimijoita tasapuolisesti kaikissa jäsenmaissa. Digitaalista ja vihreää siirtymää koskevat toimenpide-ehdotukset ovat myös saaneet asiantuntijatahoilta kannatusta.

EU:n digitaalisia sisämarkkinoita koskeva tekijänoikeusdirektiivi (2019/790) on parhaillaan jäsenvaltioissa implementoitavana kansalliseen lainsäädäntöön. Sillä on merkitystä myös suoma-

Valiokunnan lausunto SiVL 8/2021 vp

laisen uutismedian ja audiovisuaalialan toimintaedellytysten ja elinvoimaisuuden turvaamiselle. Sivistysvaliokunta ottaa tarkemman kannan asiaan käsitellessään ensi syksynä asiaa koskevaa hallituksen esitystä.

Riippumaton journalismi on yksi demokratian toimivuuden perusedellytyksistä. Toimintasuunnitelmassa hahmotellut media-alan taloudelliset tuet tulee suunnitella ja jakaa siten, etteivät ne voi vaikuttaa journalismin riippumattomuuteen. Tukien on myös kohdeltava yrityksiä kilpailuneutraalisti.

Valiokunta korostaa lopuksi, että Euroopan tulee ottaa käyttöön digitaalisen siirtymän mahdollistama kasvupotentiaali paitsi taloudessa yleisesti myös ja erityisesti audiovisuaali- ja media-alalla. Ainekset tähän ovat olemassa ottaen huomioon eurooppalaisen sisällön korkea laatu ja 450 miljoonaa kuluttajaa käsittävät eurooppalaiset sisämarkkinat.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Sivistysvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 29.4.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Emma Kari vihr
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine